

Dizajn je neoddeliteľnou súčasťou kultúrneho názoru doby, prejavom životného štýlu a imidžom. Grafický dizajn je dnes viac ako kedykoľvek predtým nielen súčasťou verejnej vizuálnej komunikácie, ale aj marketingu. Tieto konštatovania sa vzťahujú na špecifickú disciplínu knižnej grafiky.

Vznik tlačenej knihy pred vyše 550 rokmi podmieňovala úroveň technickej vyspelosti vtedajšej spoločnosti. Gutenberg vynálezom kníhtlače uľahčil najmä jej technickú stránku. Otázkou vizuálnej komunikácie, vtedy vnímanú najmä v rovine ľahkej čitateľnosti písma a pohotovej orientácie v knižnom organizme, riešil podľa zásad formovaných tradíciou v rukopisných knihách - kódexoch. Pol tisícročia majstri typografi a ilustrátori v mene týchto zásad prekonávali obmedzenia ťažkého a nepoddajného tlačového materiálu, nemalej hmotnosti kovovej sadzby a nepoddajnosti ryteckých platní. Ich cieľom, popri samotnom tlmočení textu, bola krásna a pre čitateľa príťažlivá kniha. Ciele ostávajú, hoci v spojitosti s rozvojom reprodukčných techník sa výtvarná koncepcia knihy značne modifikovala.

Odpoveď na otázku, ako v procese grafickej syntézy knihy obstála slovenská knižná tvorba, dávala i minuloročná výstava výtvarnej typografie minulého storočia. Priblížila typografické práce a tvorbu písma, výtvarnú typografiu niekoľkých generácií výtvarníkov. Preukázala, že písmo a jeho výtvarné stvámenie príťahovalo i klasikov a zakladateľov moderného slovenského umenia Martina Benku, Ľudovíta Fullu a Mikuláša Galandu. Predstavila tiež zakladateľa výtvarnej typografie v okruhu tlačiarov v Martine a významného tvorcu **detskej knihy** Jaroslava Vodrážku, grafické úpravy Dušana Šulca, knižnú tvorbu Ivana J. Kovačeviča, práce s písmom Jozefa Cincíka, klasické, secesné, národne orientované smerovania, ako aj písmové kompozície konštruktivistické a formované modernou, tvorbu Miloša Urbáška, Mariana Čunderlíka, písmové kreácie Miroslava Cipára, kaligrafie Ľubomíra Krátkeho, typografiu Pavla Blažu a typografickú tvorbu mnohých ďalších autorov.

Výstava ako celok prezentovala vývoj, ktorým prešla typografia ako tvorba limitovaná prostriedkami realizačnej polygrafickej techniky, teda na Slovensku v danom období prevažne používanou technikou kníhtlače s úzkym výberom druhov písma sadzby a obmedzujúcimi reprodukčnými možnosťami obrazových predlôh.

Elektronické spracovanie tlačových predlôh v súčasnosti nižšieho dizajnéra v tomto smere nelimituje, dáva mu takmer neobmedzené možnosti kreatívneho prístupu k tvorbe knihy. Sú tu však určujúce požiadavky vydavateľa, respektíve marketingu orientované komerčne a v neposlednom rade je to i situácia samotnej vizuálnej komunikácie súčasnosti ovplyvnené bohatou obraznosťou masmédií a vizuálne agresívnej reklamy.

Nevtieravá estetika

Aj v súčasnosti sa k ideálu krásnej knihy pristupuje podľa zásad nevtieravej estetiky, akceptujúcej dobrú čitateľnosť textu a eliminujúcej rušivé momenty. K špecifikám tejto tvorby v nedávnej minulosti patrilo úsilie o grafickú syntézu odlišujúcu knižnú grafiku od iných disciplín grafického dizajnu - napríklad od plagátovej či časopiseckej grafiky. V súčasnosti sa akceptuje vzájomné pôsobenie a prepájanie disciplín, uplatňuje sa osobitosť autorského prístupu a štýlotvorné prvky. Knižný prebal či obálka je v prevažnej časti produkcie, ale obzvlášť pri beletrii, jediným nositeľom výtvarného vyjadrenia publikácie. Z vizuálneho hľadiska je možné ho vnímať ako obdobu filmového plagátu, a to nie pre dominantné postavenie fotografickej ilustrácie na väčšine realizácií alebo prevahy ilustračného materiálu nad textom, ale z hľadiska štýlového a kompozičného uplatnenia písmových a obrazových prvkov. Knižný blok je zvyčajne iba konvenčne spracovaný. Ak v predchádzajúcom období bolo pre slovenskú knižnú tvorbu charakteristické dominantné postavenie kvalitnej ilustrácie, v súčasnej produkcii, najmä čo sa týka beletristickej literatúry, ilustrácie absentujú. To je i vzhľadom na situáciu v literatúre pre deti, kde i zvyčajná prevaha ilustračného materiálu nad textom nedáva záruku dobrej ilustrácie, ako aj pri nedostatočnom zastúpení pôvodnej tvorby v tejto oblasti a súčasne pri mimoriadne širokom a kvalitnom ilustrátorskom potenciále, vydavateľm, nedostatočne využívanom, pre našu kultúru veľmi neradostné konštatovanie.

Porovnateľný so svetom

Na druhej strane je tu i rad publikácií, ktoré sú reprezentatívnou ukážkou grafického dizajnu, ako i koncepcijnej edičnej politiky niektorých vydavateľov. K takým patria i práce ocenené v súťaži Najkrajšie knihy Slovenska. Z minuloročnej produkcie upúťali pozornosť knihy o výtvarnom umení, najmä monografia diela Dušana Kállaya *Magický svet* vo vynikajúcej grafickej úprave Vladislava Rostoku (taktiež monografia diela Albína Brunovského). Pozitívnym prínosom v úprave vedeckej a odbornej literatúry sú diela z vydavateľstva Rak, v grafickej úprave štúdia Pergamen, nie náhodou sú prvé zväzky série diel o histórii Slovenska *Stopy dávnej minulosti*, autora Pavla Dvořáka, nositeľmi ocenenia Unesco v súťaži Najkrajšie knihy sveta. Kniha Miroslava Válka *Do tramtárie* v hravom a invenčnom grafickom riešení *Svetozára Mydla* alebo kniha Ester a Albatros s ilustráciami Hany Naglik (publikácia *Zlatá brána* s ilustráciami Miroslava Cipára v grafickej úprave Ľubomíra Krátkeho) patria medzi najkrajšie detské knihy. Mladí tvorcovia Peter Biľak, Ján Šicko, Martin Šútovec, Emil Drličiak, ako i ďalší rozširujú rad vydavateľského, grafického a písmového dizajnu. Napokon i prezentácie slovenského grafického dizajnu na medzinárodných prehliadkach sú dôkazom, že slovenský grafický dizajn nezaostáva za svetovým vývojom.

Knihy, výtvarné artefakty prezentované na dočasných expozíciách knižných pultov, sú i hlasom volajúcim po potrebe zriadenie múzea dizajnu ako priestoru na trvalé prezentovanie týchto diel a bližšie spoznávanie tejto výtvarnej disciplíny.

Foto popis| Ivan Jančár, Fedor Kriška: Dušan Kállay - *Magický svet*.

Foto autor| Foto - archív